

KUR'ÂN IŞIĞINDA BELÂĞAT DERSLERİ

BEYÂN İLMİ

FATMA SERAP KARAMOLLAOĞLU

İŞARET YAYINLARI: 151

Kur'an Kitaplığı

Eserin adı ve Yazar

Beyân İlmi

Fatma Serap Karamolloađlu

© İşaret Yayınları

Kapak

Yunus Karaaslan

Yayın Yönetmeni

Ali Uçma

Sayfa Düzeni

Adem Şenel

Baskı-Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92

(Sertifika No: 11964)

II. Baskı İstanbul 2018

ISBN

978-975-350-266-5

Sertifika No: 15826

İŞARET YAYINLARI

Hobyar Mah. Ankara Cad. Ünal Han No: 21/1

34110 Cađalođlu / İstanbul

Tel: +90 212 519 17 28 - 528 30 63 Faks: +90 212 528 30 59

isaret@isaretyayinlari.com.tr • www.isaretyayinlari.com.tr

KUR'ÂN IŞIĞINDA BELÂĞAT DERSLERİ

BEYÂN İLMİ

FATMA SERAP KARAMOLLAOĞLU

FATMA SERAP KARAMOLLAOĞLU, 1955 de Balıkesir’de doğdu. İlk, orta ve lise tahsilinden sonra 1977 yılında Ankara Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nden mezun oldu. Çeşitli kuruluşlarda mesleğini icra ettikten sonra emekli oldu. Hep arzu ettiği İslâmî İlimler’e yöneldi. Kısa sürede Arapça öğrendi. Bu esnâda çeşitli kurslarda İslâmî Temel Eğitimi’ni tamamladı. Bir taraftan hat derslerine devam ederek sülüs-nesih icâzeti aldı. Belâğat derslerine devam ettikten sonra medrese icâzetini aldı. Belâğat Dersleri Serisi olarak Meânî, Beyân, Bedî’ İlmi kitapları, Kur’ân ve Tefsirle alakalı tercüme çalışmaları vardır. Arapça eğitimi, Belâğat dersleri ve Kur’ân çalışmalarıyla meşgul olmaktadır. İngilizce ve Arapça bilen müellif evli, iki çocuk, altı torun sâhibidir.

Müellifin Yayınlanmış Eserleri:

- 1- Hastalıkla Arınma (Tercüme), Özgü Yayınevi, 2010.
- 2- Kur’ân’ın Edebî Dili Lafız-Ma’nâ Uyumu (Tercüme), İşaret Yayınları, 2010.
- 3- Kur’ân Işığında Belâğat Dersleri-Meânî İlmi, İşaret Yayınları, 2013.
- 4- Kur’ân Işığında Belâğat Dersleri-Beyân İlmi, İşaret Yayınları, 2013.
- 5- Kur’ân Işığında Belâğat Dersleri-Bedî’ İlmi, İşaret Yayınları, 2013.
- 6- Kur’ân-ı Kerîm’deki Duâ Âyetleri, İşaret Yayınları, 2016.
- 7- Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 1: Ğâfir Sûresi (Tercüme), İşaret Yayınları, 2016.
- 8- Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 2: Fussilet Sûresi (Tercüme), İşaret Yayınları, 2016.
- 9- Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 3: Şurâ Sûresi (Tercüme), İşaret Yayınları, 2017.
- 10- Hâ-Mîm Sûreleri Belâğî Tefsîri 4: Zuhruf Sûresi (Tercüme), İşaret Yayınları, 2017.
- 11- Kur’ân’ı Anlayarak Okuma Rehberi 1, İşaret Yayınları, 2017
- 12- Kur’ân’ı Anlayarak Okuma Rehberi 2, İşaret Yayınları, 2017.

İletişim: fatmaserapkaramollaoglu@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Σ

MUKADDİME:	9
BEYÂN İLMİ	11
GİRİŞ:	11

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. TEŞBÎH:	29
1.1.1. TÂRİFİ:	29
1.1.2. TEŞBÎHİN RÜKÛNLARI:	32
1.1.3. TEŞBÎHİN TARAFLARI:	34
1.1.3.1. Tarafların hissî veya aklî olması:	35
1.1.3.2. Tarafların hissî veya aklî olması i'tibâriyle teşbihin kısımları:	36
1.1.3.3. Tarafların müfred, mürekkebe veya mukayyed (kayıtlı) olması:	41
1.1.3.4. Tarafların müfred, mürekkebe veya mukayyed olması i'tibâriyle teşbihin kısımları:	43
1.1.3.5. Tarafların vâhid veya müteaddid olması:	49
1.1.3.6. Tarafların vâhid veya müteaddid olması i'tibâriyle teşbihin kısımları:	50
1.1.3.7. Müteaddid teşbih ile mürekkebe teşbih arasındaki fark:	54
1.1.4. VECH-U ŞEBEH KONULARI:	55
1.1.4.1. Vech-u şebeh'in kısımları:	62
1.1.4.2. Vech-u şebeh'in aklî, hissî, vâhid, mürekkebe ve müteaddid olma bakımından kısımları:	64
1.1.4.3. Vech-u şebeh'in oluşturulması:	78
1.1.4.4. Tezadlar arasında teşbih oluşturulması:	79
1.1.4.5. Mufassal ve mücmel teşbih:	79
1.1.4.6. Karîb-i mübtezel ve garîb-i baîd teşbih:	84
1.1.4.7. Ğarîb teşbihin sanatsal kıymeti:	89
1.1.4.8. Karîb teşbihin Ğarîb teşbihe dönüşmesi:	89
1.1.4.9. Temsîlî ve gayrı temsîlî teşbih:	94
1.1.5. TEŞBÎH EDATI:	102
1.1.5.1. Mürsel ve müekked teşbih:	108
1.1.6. TEŞBÎHİN AMACI:	111

1.1.7. GÜZEL VE ÇİRKİN TEŞBÎH:	120
1.1.8. TEŞÂBÜH:	121
1.1.9. ZİMNÎ TEŞBÎH:	124
1.1.10. TEŞBÎHİN DERECELERİ:	126
1.1.11. KUR'ÂN-I KERÎM'DE TEŞBÎH:	127
1.1.11.1. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen belli başlı teşbîh konuları:	128
1.1.11.2. Açıklanmış teşbîh âyetleri:	138
1.1.11.3. Kur'ân-ı Kerîm'deki teşbîh âyetlerinden örnekler:	142

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1. HAKÎKAT VE MECÂZ:	157
2.2. MECÂZ ÇEŞİTLERİ:	162
2.2.1. MECÂZ-I MÜFRED:	166
2.2.1.1. MECÂZ-I MÜRSEL:	166
2.2.1.1.1. MECÂZ-I MÜRSEL ALÂKALARI:	166
2.2.1.1.2. MECÂZ'IN BELÂĞATI VE GÜZELLİĞİ:	180
2.2.1.1.3. KUR'ÂN-I KERÎM'DE MECÂZ-I MÜRSEL ÂYETLERİ:	184
2.2.1.1.3.1. Açıklanmış mecâz-ı mürsel âyetleri:	184
2.2.1.1.3.2. Kur'ân-ı Kerîm'deki mecâz-ı mürsel âyetlerinden örnekler:	186
2.2.1.2. İSTİÂRE:	199
2.2.1.2.1. TÂRİFİ:	199
2.2.1.2.2. İSTİÂRENİN RÜKÛNLARI:	206
2.2.1.2.3. İSTİÂRENİN KISIMLARI:	207
2.2.1.2.3.1. Müsteâr kelime bakımından:	207
2.2.1.2.3.2. Tarafları bakımından:	221
2.2.1.2.3.2.1. Tarafların aklî veya hissî olmaları:	221
2.2.1.2.3.2.2. Tarafların hakîkatı bakımından:	229
2.2.1.2.3.2.3. Tarafların zikri bakımından:	230
2.2.1.2.3.2.4. Tarafların muvâfakatı bakımından:	236
2.2.1.2.3.2.5. Tarafların bâzı sıfatlara yakınlığı bakımından:	239
2.2.1.2.3.3. Anlaşılması bakımından:	243
2.2.1.2.4. İSTİÂRENİN KARÎNESİ:	246
2.2.1.2.5. İSTİÂRENİN ÖZELLİKLERİ VE BELÂĞÎ MEZİYETLERİ:	250
2.2.1.2.6. KUR'ÂN-I KERÎM'DE İSTİÂRE:	251
2.2.1.2.6.1. Açıklanmış istiâre âyetleri:	251

2.2.1.2.6.2. Kur'ân'ı Kerim'deki istiâre âyetlerinden örnekler:.....	254
2.2.2. MECÂZ-I MÜREKKEB:.....	273
2.2.2.1. MECÂZ-I MÜRSEL MÜREKKEB:.....	273
2.2.2.2. İSTİÂRE-İ TEMSİLİYYE:	275

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 KİNÂYE:	279
3.1.1. TARİFİ:	279
3.1.2. KİNÂYENİN RÜKÛNLARI:.....	280
3.1.3. KİNÂYENİN ALÂKASI:	280
3.1.4. KİNÂYENİN KISIMLARI:.....	282
3.1.5. KİNÂYENİN BELÂĞATI VE GÜZELLİĞİNİN SIRLARI:.....	289
3.1.6. KUR'ÂN'DA KİNÂYE:	293
3.1.6.1. Açıklanmış kinâye âyetleri:	293
3.1.6.2. Kur'ân-ı Kerim'deki kinâye âyetlerinden örnekler:	299

4. SONUÇ:	311
5. TELHÎS:	313
6. MÜRÂCAAT:	321
7. ÂYET FİHRİSTİ:	322

MUKADDİME

Σ

Bismillâhirrahmânirrahîm.

El-hamdu lillâhi rabbi-l âlemîn.

Ves-salâtu ves-selâmu alâ efsahi-l mürseline seyyidînâ Muhammedin ve âlihî ve sahibihî ecmaîn.

Kur'ân; Peygamber'imizin (sav) en büyük mûcizesidir. O'nun zamânında Araplar fesâhatte rekâbet edilemeyecek bir seviyeye ulaşmışlardı. Buna rağmen Kur'ân'ın belâğat ve fesâhati karşısında şaşırıp kalmışlardı. Allahu teâla onlara bir sûre kadar bile olsa benzerini getirmeleri konusunda meydân okumuştur. Bu da Araplar'ın acziyetinin ve Kur'ân'ın mûciz oluşunun apaçık bir delilidir.

Nâzil oluşundan bugüne kadar araştırmacılar O'nun beşer tâkatinin üstünde olduğunu itiraf etmekle beraber; îcâz yönü konusunda ittifak edememişlerdir. O'nun mûcize oluş yönleri olarak şunlar sayılmıştır: Gaybî haberler, sarfe, ilmî îcâzlar, sayısal mûcizeler, belâğî îcâzlar.

Araştırmacıların büyük çoğunluğu îcâz yönünün belâğat olduğunu kabul eder. Çünkü her sûrede, hatta her terkîbde belâğat vardır. O'nu dinleyen herkes câzibesine kapılır ve kulak kesilir.

Biz de Kur'ân'ı daha iyi anlamak, O'nunla olan ilişkimizi derinleştirmek adına daha önce hazırladığımız *Kur'ân Işığında Belâğat Dersleri Meânî İlmi* isimli kitapta fesâhat, belâğat ve beyân hakkında bilgi verdikten, cümlelerin ve cüzlerinin, daha sonra da cümlelerin hâllerini inceleyip çok sayıda âyet örnekleri üzerinde düşündükten sonra zâhirî mânâların altında yatan gizli mânâlara nüfuz edebilmek, edebî zevkimizi arttırabilmek için bu kitabı hazırladık. Böylece âyetlerin mânâları bütün güzellikleriyle tâlibin zihninde çiçek açacaktır. Bu kitapta Belâğat İlmi'nin diğer bir şubesi olan Beyân İlmi, yine

çok sayıda Kur'ân âyetleriyle incelenmiştir. Âyetler elden geldiğince açıklanmaya çalışılmıştır. Gerekli yerlerde hadislerden veya şiiirlerden de örnekler verilmiştir. İmkân dâiresinde bunlar izâh edilmiştir.

Esas olarak Dr. Besyûnî Abd-ul Fettâh Feyyûd'un *Beyân İlmi* isimli kitabı'ndan faydalanılmıştır. Ama bir çok yerde arkada listelenmiş kitaplardan da istifâde edilmiştir. *Meânî İlmi* isimli kitaptakine benzer bir üslûb tâkib edilmiştir. Konular en anlaşılır şekilde ifâde edilmeye ve Kur'ân'dan bol bol örnekler vermeye çalışılmıştır. Bu konuda yazılmış kitaplarda genellikle aynı örnekler verildiğinden bunları dipnotlarda sıralayarak kitabı şişirmekten imtinâ edilmiştir.

Beyân İlmi; giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmuştur. Bir çok bölümün sonunda konu tablo hâlinde özetlenmiştir. Tablolandırmaya müsâit olmayan konuların sonuna "Sözün Özü" başlığı altında kısa bir özet konmuştur. Bölümlerin sonunda konuyla alâkalı Kur'ân âyetleri sıralanmıştır. Sonuçtan sonra bir özet ve âyet fihristi konmuştur. Bâzen bir âyet-i kerîme aynı konuda veyâ farklı konularda değişik açılardan bir çok kez örnek olarak verildiğinden âyetleri her açıdan görebilmek maksadıyla bu fihristten faydalanılabilir.

Kitaptaki âyet meâlleri Ertuğrul Özalp'in hazırlamış olduğu Elmalılı Hamdi Yazır Meâli'nden alınmıştır.

Bu kitabın Kur'ân talebeleri için ufuk açıcı olması için elimizden gelen tüm gayreti gösterdik. Bütün dikkat ve gayretimize rağmen bir insan elinden çıkması hasebiyle yanlışlar olacaktır. Bunların hüsn-i niyetle karşılanmasını umuyor, ğaliz hatâlar olmamasını ümit ediyoruz. Her şeye rağmen tesbit edecek tüm yanlışlar bize, güzellikler ise yüce Allah'a âiddir. Ehil olanların yapıcı eleştirileri tarafımızdan memnûniyetle kabul edilecektir.

Kitabın basımını üstlenen İşaret Yayınevi'ne teşekkürlerimi arz ederim.

Bu kitabın Belâğat konusunda çalışan tüm talebelere faydalı olmasını ve günâhlarımıza keffâret olmasını Allahu teâlâ'dan niyaz ederiz. Gayret bizden, tevfiik yüce Allah'tandır.

İstanbul 2013

BEYÂN İLMİ

Σ

GİRİŞ

Allahu teâla; Rahmân Sûresi'nde;

الرَّحْمَنُ (۱) عَلَّمَ الْقُرْآنَ (۲) خَلَقَ الْإِنْسَانَ (۳) عَلَّمَهُ الْبَيَانَ

Rahmân 1-4: Rahmân öğretti (o) Kur'ân'ı. Yarattı İnsanı, belletti ona o güzel beyânı,

buyurmuştur. İnsan bu tâlimle diğer mahlûkattan ayrılmıştır. Böylece aklıdan geçenleri, içindeki duyguları diğer insanlara anlatabilmiştir. Bu beyân yeteneği sayesinde insanlar arasında iletişim kurulmuştur. İnsanlık böylece saâdete ermiştir.

Lugatta beyân; açıklık, belirlilik, bir şeyi başka şeylerden ayıran şey demektir. İstilah olarak ise "Bir mânânın, açıkça ortaya konacak şekilde farklı şekillerde ifâde edilme yollarını öğreten bilim dalı" olarak târif edilebilir. Peygamber Efendimiz (sav) bir hadîslerinde "Muhakkak ki beyânın bir kısmı sihirdir" buyurmuşlardır. Çünkü güzel söz insanı cezbeder, âdetâ büyüler. Nitekim Mekkeli müşrikler olanca inad ve kızgınlıklarına rağmen her fırsatı değerlendirip Kur'ân'ı dinlemekten kendilerini alamıyorlardı.

Âlîmler beyân için farklı târifler yapmış ve insanların ifâde etmek istedikleri mânâyâ delâlet eden beş şey saymışlardır: Lafız, işâret, akid, hat, hâl.

Lafız delâleti: İnsanın aklıdan geçenleri ve tereddüd ettiği şeyleri açık bir dille, kelimelerle anlatmasıdır.

İşâret delâleti: Kaş, göz, baş, el veya omuzla yapılan hareketlerdir. Eğer insanlar birbirinden uzaksa; işaretleşme kumaş, elbise vs ile yapılır. İnsanlar birbirini tehdît ederken de işâret âleti olarak kılıç, kamçı vs kullanır. Bunlar hep işâretle ifâde yollarıdır.